

De Wespendif broedvogel in moerasbos

Dick Woets

De Wespendif is in Europa broedvogel in uitgestrekte loof- en naaldbossen met open plekken om er voedsel te bemachtigen, en in kleinere bossen tussen weiden en vochtige open terreinen. Uitgestrekte 'wetlands' en menselijke nederzettingen worden gemeden (Glutz von Blotzheim et al 1971, Cramp et al 1980). In Nederland komt de soort vrijwel zonder uitzondering voor in bosgebieden op diluviale gronden in de oostelijke helft van het vasteland. Op de Zuidwest-Veluwe werd een voorkeur vastgesteld voor gemengd bos (Bijlsma 1986), terwijl voor geheel Nederland geldt dat de Wespendif 'uitsluitend op de zandgronden' (Teixeira 1979), dan wel 'alleen in bossen op zandige en lemige bodems' (Sovon 1987) broedt. Van de in Nederland broedende roofvogels* komt de soort in de meest droge gebieden voor (Opdam 1985). In dit verband lijkt het broeden van de Wespendif in moerasbos in het laagveengebied De Weerribben dan ook ruimschoots het vermelden waard.

De Wespendif lijkt als broedvogel in het reservaat aanwezig sinds 1982 (zie bijlage), toen op 13 juli een baltsend exemplaar in het centrale deel werd waargenomen. De soort bleef de status 'mogelijke broedvogel' behouden tot 1986, toen niet alleen balts werd waargenomen, maar ook een vliegende vogel met nestmateriaal werd gezien, waardoor een broedgeval zeer waarschijnlijk leek (zie ook Prop & Veldkamp 1987). In 1988 werd, behalve balts op 17 juni, een net uitgevlogen jong gezien dat op 27 augustus een uur lang in een bosrand druk roepend heen en weer vloog en in verscheidene bomen zat. In het moerasbos daar bleek 's winters een roofvogel-nest aanwezig dat wel bijzonderlijk veel leek op het nest van een Wespendif. Het lag op zes meter hoogte in een Els. In 1989 ten slotte werd op 5 juli een langdurige baltsvlucht met 'wappersessies' waargenomen, eindigend in een spectaculaire stootduik op de plaats waar zich het nest bevond.

Toch duurde het, niet in het minst door het heimelijke gedrag van de Wespendifen, tot 20 augustus voor het nest kon worden gevonden. Die dag zag ik twee maal een oudervogel het nest-bos in- en uitgaan, terwijl er een jong opschroefde dat de omgeving leek te verkennen. Het

broednest lag op circa zeven meter hoogte in een Els en bevatte veel pluus op de rand. De bodem was er weinig, overigens goed begaanbaar, en vertoonde een vrij weelderige zeggenvegetatie. Deze was, evenals de takken onder en bij het nest, op diverse plaatsen behoorlijk ondergescheten, zeker gelet op het feit dat volgens literatuurgegevens geen faeces onder het nest aanwezig zouden zijn. In tegenstelling tot die van andere roofvogels bevatten deze faeces zwarte 'pitten', die ook afzonderlijk op de vegetatie zaten. De uitwerpselen leken het meest op die van Zwarte Kraaien. Onder de nestboom lagen zeven stukken wesperaas. Het nest zelf leek vlak, maar bevatte een kom die gevuld was met aangetrapt materiaal en een laag zwartbruine uitwerpselen; er lagen een tiental wesperaten op. Op ruim 50 meter afstand was een tweede nest van de soort aanwezig, circa zeven meter hoog in een Berk. Beide nesten bevatten veel, inmiddels verdroogd loof. Op minder dan 100 meter van het broednest bevond zich een bezette buizerdhorst waarop een jong vlug werd. De afstand tussen het broednest uit 1989 en het zeer waarschijnlijk broednest uit 1988 bedroeg anderhalve kilometer!

Het voorkomen van open trekpaten en jonge ver-

Opvallend was dat zowel in 1988 als in 1989 aan de bosrand werd genesteld.
Foto: A. de Jong.

landingsvegetaties is in De Weerribben vrijwel beperkt tot de randgebieden; het centrale gedeelte bezit een geheel eigen structuur. Plaatselijk komen complexen moerasbos met overwegend Berk en Els voor van een relatief hoge ouderdom (meer dan 45 jaar), terwijl het grootste gedeelte bestaat uit boswallen, boomgroepen en bosschages die afgewisseld worden door hooilandjes: drassige terreintjes die jaarlijks gemaaid worden en waarin het Riet steeds meer wordt verdrongen door tal van kruidachtige planten en veen- en haarmossen. Het geheel is doorsneden door een wirwar van veelal dichtgegroeide slootjes. In dit kleinschalige landschap, waarin de Boompieper een karakteristieke broedvogel is, foerageert de Wespendif. Op 7 juni 1989 zag ik er een Wespendif die het Veenmos weggekrabd had en zich tegoed deed aan een uitgegraven volkje Aardhommels. Ook alle overige waarnemingen aan naar voedsel speurende exemplaren hadden betrekking op dit centrale deel van het reservaat. De nestplaatsen bevonden zich in de meer bosrijke gedeelten, waarbij opmerkelijk is dat het oudste en hoogste broekbos werd gemeden, waarschijnlijk omdat zich juist daar de territoria van de Havik bevinden (vergelijk Bijlsma 1986). De hoogte van het moerasbos in de nestomgeving bedroeg niet meer dan 10 à 12 meter. Opvallend was dat zowel in 1988 als in 1989 aan de rand van het bos gebroed werd, op zo'n 20 meter afstand van een open ruimte. Ook Bijlsma (1986) constateerde dit verschijnsel. Die open ruimte betrof in De Weerribben dan hooiland of schraal rietland.

Het broeden van Wespendifen in laagveengebieden is mij uit de literatuur niet bekend. Ook in het aangrenzende en deels overeenkomende moerasgebied De Wieden werden broedgevalen nooit vastgesteld of vermoed. De kleinschaligheid van het complex hooilandjes en de aanwezigheid van nabijgelegen hoog opgaand broekbos in De Weerribben lijkt een ideale situatie voor Wespendifen om er zich te vestigen. Opmerkelijk is de overeenkomst tussen deze en de in handboeken beschreven biotoop (zie inleiding). Dat de verspreiding lange tijd beperkt bleef tot de diluviale zand- en leemgronden heeft wellicht te maken met de geringe ouderdom van onze moerasbossen. Wie had twintig jaar geleden durven voorspellen dat Havik en Buizerd tot de meest algemene roofvogels van het broekbos zouden gaan behoren en er voor Nederlandse begrippen zéér hoge dichtheden zouden bereiken? Anderzijds heeft de Nederlandse populatie

Het broeden van Wespendifen in laagveengebieden is uit de literatuur niet bekend.
Foto: Harry Koks.

Wespendifen niet de explosieve groei gekend die voor Havik en Buizerd zo typerend was, zodat kolonisatie van nieuwe gebieden niet zo noodzakelijk lijkt. Bovendien zullen niet alle moerassen even rijk zijn aan in kolonies levende wespesoorten.

Toch lijkt de vestiging van Wespendifen in ook andere moerasgebieden dan De Weerribben deels een kwestie van tijd. Hoe het zij, het voorkomen van deze voedspecialist in het reservaat is een bewijs te meer voor de grote rijkdom aan kleinschalige landschapselementen in De Weerribben. Dat dat, binnen het kader van een steeds bedrijfsefficiënter natuurbeheer, zo moge blijven!

Tot besluit wil ik die waarnemers bedanken die aanvullende gegevens over deze moeilijk te herkennen en lastig te ontdekken vogelsoort bijebracht: S. Bakker, F. Blom, R. Dubbelt, H. Elzenaar, R. van Leeuwen, E. Piek en R. Veldkamp.

Bijlage

Voorkomen van Wespendifen in De Weerribben 1982-1989

- 1982: eenmalige baltswaarneming (2)
- 1983: waarnemingen in mei en juni (1)
- 1984: waarnemingen in juli (1)
- 1985: eenmalige baltswaarneming (2)
- 1986: balts; vogel met nestmateriaal (9)
- 1987: geen zekere waarnemingen
- 1988: balts; net uitgevlogen jong (12)
- 1989: balts; net uitgevlogen jong; vondst pas gebruikt nest (11,12).

Tussen haakjes: Sovoncode broedvogels

■ Dick Woets, Woldweg 5, 8337 KN De Pol (Steenwijk).

LITTERATUUR:

- Bijlsma, R.G. (1986): Voorkomen en broedbiologie van de Wespendif, *Pernis apivorus*, op de ZW-Veluwe en in de ZO-Achterhoek. Limosa 59 : 61-66.
- Cramp, S. et al (1980): Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. Deel 2: Hawks to Bustards. Oxford University Press.
- Glutz von Blotzheim, U.N. et al (1971): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Deel 4: *Falconiformes*. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Opdam, P. (1985): Roofvogels in ons landschap. Aula Pocket 760. Spectrum, Utrecht.
- Prop, D. & R. Veldkamp (1987): Broedvogels van de Weerribben. Rapport 1987-22. Staatsbosbeheer.
- Sovon (1987): Atlas van de Nederlandse Vogels.
- Teixeira, R.M. (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Woets, D. (1985): Vogelleven in De Weerribben. Stichting Vrienden van de Weerribben, Steenwijk.